

Samiske kulturminner og friluftsliv

Muligheter og utfordringer

Stine Benedicte Sveen, arkeolog/seniorrådgiver

Kyst- og gårdslandskap – sjøsamiske bygder og handelssted

Automatisk fredet stuebygning fra 1797, Deatnu / Tana
Hellegroper, Árdni / Arnøya

Fangstlandskap – samisk villreinfangst

Reindriftslandskap – tamreindrift

Hellig landskap –
bassevárit / hellige fjell, sieiddit / offersteiner

Sametingets rolle som forvaltningsmyndighet

Forvaltningsansvar for automatisk fredete samiske kulturminner og bygninger:

- Høringsinstans i arealsaker
- Forvaltningsansvar for skjøtsel og tilrettelegging (KML §11)
- Planer vi uttaler oss til:
 - Arealplaner
 - Forvaltningsplaner for friluftsliv
 - Forvaltningsplaner for nasjonalparker og andre verneområder
 - KIK, kulturminneplaner i kommuner
- Avtaleverk: Sametingets samarbeidsavtaler med bykommuner, for eksempel Tromsø
- Forvalter tilskudd til skjøtsel og tilrettelegging av kulturminner og istandsetting av bygninger:
 - Egne kulturvernmidler
 - Statlige midler: BARK, Riksantikvarens bevaringsprogram for arkeologiske kulturminner (2010 – 2022)

Sametingets målsetting for skjøtsel og tilrettelegging

Fra Sametingets kulturminnemelding:

Sametinget vektlegger at prosjektene har en lokal forankring.

Målsetting å dekke hele det samiske området, ulike tema og forskjellige språkområder.

BARK-prosjekt

“Drive-in” kultursti langs E6, Saltfjellet

6 lokaliteter tilrettelagt i samarbeid med lokale aktører

Skiltet med kringleskilt langs E6

Gamme istandsatt av Pitesamisk museum, på vegne av eierne (Kuhmunenfamilien)

Viser både nordsamisk og pitesamisk byggeskikk

Gammen skal stå åpen og brukes av turgåere

Tilrettelegging pga
inngrep/skjemming
Automatisk fredet
tradisjonslokalitet
Trollholmsund, Porsanger

Samarbeid med Porsanger
kommune

Samisk sagnlokalitet

Populært turmål

Merket sti og tilrettelagte bålplasser

Gode erfaringer, virker etter
hensikten (hindre mange og
tilfeldige bålplasser og tråkk)

BARC-prosjekt

Snubba kultursti

Markesamisk kulturmiljø

Samarbeid med lokalt grendelag og
Evenes kommune

Ny metodebruk:

Digital formidling med film og
fortellinger gjennom QR-koder på
skilt

Tilrettelegging langs eksisterende
vei og sti

Målgruppa lokalbefolkning og skoler

Kulturstien inngår i lokal
kulturminneformidling

Årøya i Lyngen Landskapsvernområde Statlig sikret friluftsområde

Samarbeidsprosjekt mellom
Sametinget og andre aktører
(Senter for nordlige folk, Nord-
Troms museum, Ishavskysten
friluftsråd)

Årøya populært turmål for
båtturister.

«Kunnskapslager» på kaia. Åpen
grillhytte der besøkende kan få
informasjon om kulturhistorien.

Samiske kulturminner
som krever spesielle
hensyn

Bassebáikkít / Hellige steder

Menneske- og bjørnegraver
Offerplasser

Urørthet = stedets og kulturminnets
egenart

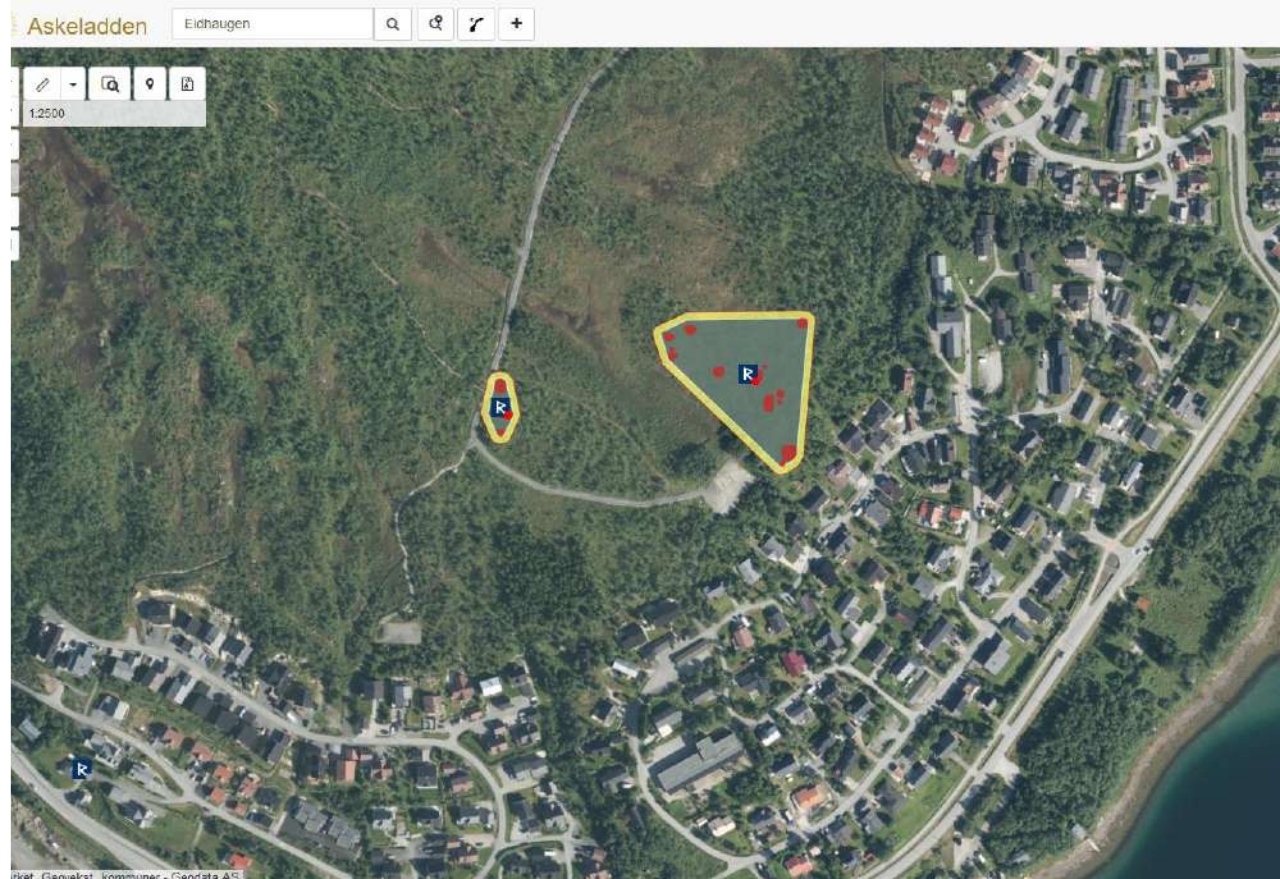
Respekt

Ment å være skjult

Funn som ligger oppe i dagen

Sikring og tilrettelegging Spildra

Turløype Muotki / Eidhaugen, Sállir / Kvaløya, Tromsø kommune
Konflikt med automatisk fredet gamleboplass
Skilting som avbøtende tiltak, dispensasjon etter kulturminneloven

Reindriftssamisk boplass

11 store, godt bevarte
boliggammetufter

Muntlig tradisjon Kittifamilien

Boplass for Ringvassøysiidaene,
flytting

Strategisk beliggenhet i forhold til
eidet

Tufter datert til 8-/900-tallet og
1600-tallet

Muotki – Goahtesajit

EIDHAUGEN – GAMMEBOPLASS

Ovdabealát leat goibma goahtesajit. Dás lahkosis leat mánga goahtesajit. Árbevieru mielde lea njálmmálaččat mitaluvvon ahte boazodoallosápmelaččat dat fárrejedje Ratnii ja dá leat sin boares orrunsažit. Ratni lea boazosápmelaččaid namahus Ringvassøyii.

Orrunsažit geavahuvvo johtima oktavuodas gaskkal dáiveguohtuma Ruotas ja Suomas ja gidda- ja geasseguohtuma Ratnis. Johtingaidnu lei Jáhkotnjárgga, Rávnnji ja Sállira badjel. Goahtesajit leat doppe gos lei haivvolaš orrut giddat. Doppe lea várdus. Dás sáhtii oaidnit ja doallat ealu oahkie jodidettiin. Orrunsažit maid sáhttet guhkebuš atnán. Dáhpáhuva ahte badjeolbmot eai bessan Ratnii ovdal guotteha, ja orro geai Sálliris. Eará háve orro bearrasat gea mearragáttis dálvvi. Johtingaidnu lei guhki ja gáibideaddji, ja mearragáttis sáhtii lassiealáhusain bargat nu go guollebivduin ja gávppasašmiin.

Orrunsažit sáhttet geavahuvvon gaskaáiggi rájes. 1919 giiddii stáda boazosámiid ruota riikkavulošvuodain johtimis suliide. Ja orrunsažit eai šat atnon. Muhtin bearrasat bisáneđje suliide ja áige bistevaš birragagi doaluin.

Foran deg ligger det tre tufter etter boliggammer. Det er et felt med flere gammetufter i nærheten. Ut fra muntlig tradisjon er dette gamle boplasser etter reindriftssamer som flyttet til Ratni. Ratni er reindriftssamenes navn på Ringvassøya.

Boplassene ble brukt under reinflytting mellom vinterbeite i Sverige og Finland og vår- og sommerbeite i Sállir/Ringvassøya. Flytteveien gikk over Jáhkotnjárga/Malangen, Rávnnji/ Rysstraumen og Sállir/Kvaløya. Gammetuftene ligger der det var egnet å bo om våren. Utsikten er god. Herfra kunne man holde oppsyn og holde reinflokkene samlet under flytting. Boplassene kan også ha vært brukt til lengre opphold. Det hendte flyttaamene ikke kom seg over til Ratni/Ringvassøya før kalving, og ble på Sállir/Kvaløya over sommeren. Og år om annet ble familier igjen ved kysten over vinteren. Flytteveien var lang og krevende, og ved kysten kunne man drive tilleggshandling som fiske og handel.

Boplassene kan ha vært brukt siden middelalderen. I 1919 forbod staten reindriftssamer med svensk statsborgerskap å flytte til øyene. Bruken av sesongboplassene opphørte. Noen familier ble værende på øyene og gikk over til permanent helårsdrift.

In front of you are the remains of three Sámi turf dwellings. There is an area with more turf dwelling sites nearby.

According to oral tradition these are the former settlements of reindeer herding Sámi people with spring and summer pastures on the island of Ratni/Ringvassøya. These family groups had winter pasture lands in what is now Sweden and Finland. Their annual migrational route crossed over Sállir/Kvaløya island. Here the families and herders stayed overnight, or even for longer periods, depending on the condition of the pastures and animals.

The settlements might have been used since the medieval period. In 1919 the annual migration of the reindeer herding Sámi to this coastal region was forbidden by Norwegian national authorities, and the Sámi were dislocated from their settlements and pastures. Some families were allowed to stay and pursue stationary reindeer herding on the islands.

KULTURMINNELOVEN

Goahtesajit leat ráfáiduvvon. Il leat lohpi vahagahttit dahje bállistit kulturemuhtu. Il leat lohpi teallastallat, doastallat dahje ohat metáladetektorin kulturemuhtu siste. Je dat guoská maidál 5 m rávdii birra guovllu. Meahccesihkkelet berrejit atnit bálgá jodidettiin guovllus.

Gammetuftene er fredet. Det er forbudt å skade eller ødelegge kulturminnene. Det er ikke tillatt å slå opp felt, ha bål eller forta metallsøk i kulturminnene. Dette gjelder også et område på 5 m rundt ytterkanten. Terrengsyklister bes benytte turvelen ved ferdsel i området.

The turf dwelling sites are protected by law. It is forbidden to damage or destroy the cultural heritage sites. It is not allowed to put up a tent, make a fire or to use a metal detector on the cultural heritage sites. This also applies to an area of 5 metres around the site perimeter. Trail bikers are requested to avoid crossing the protected sites.

MEERINFORMASJON

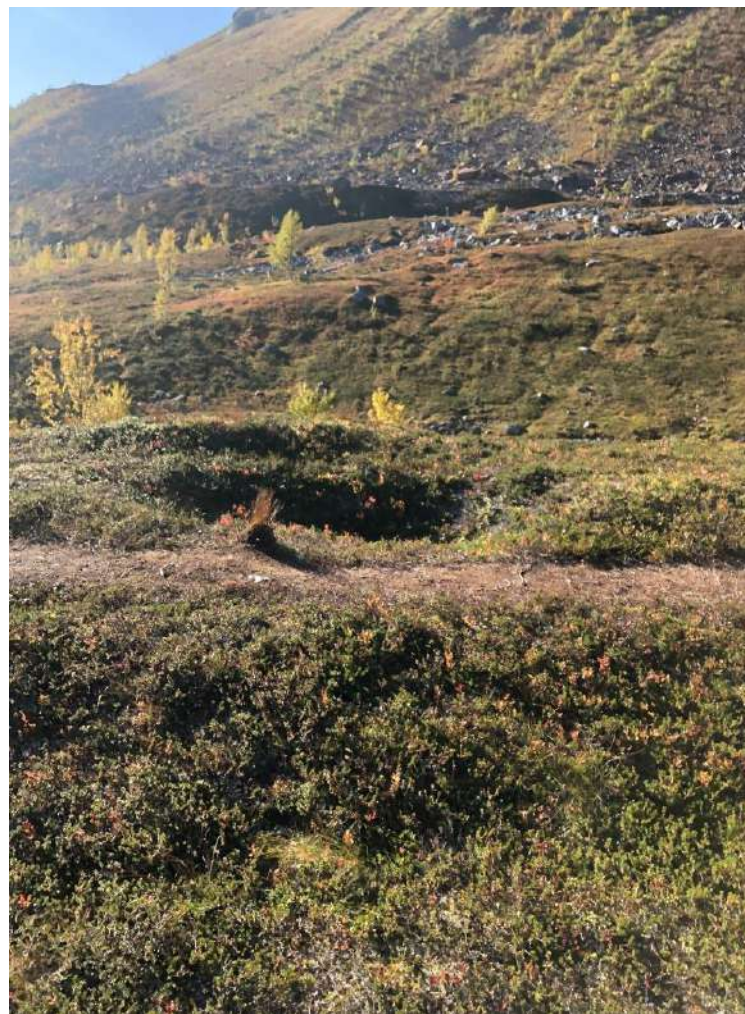
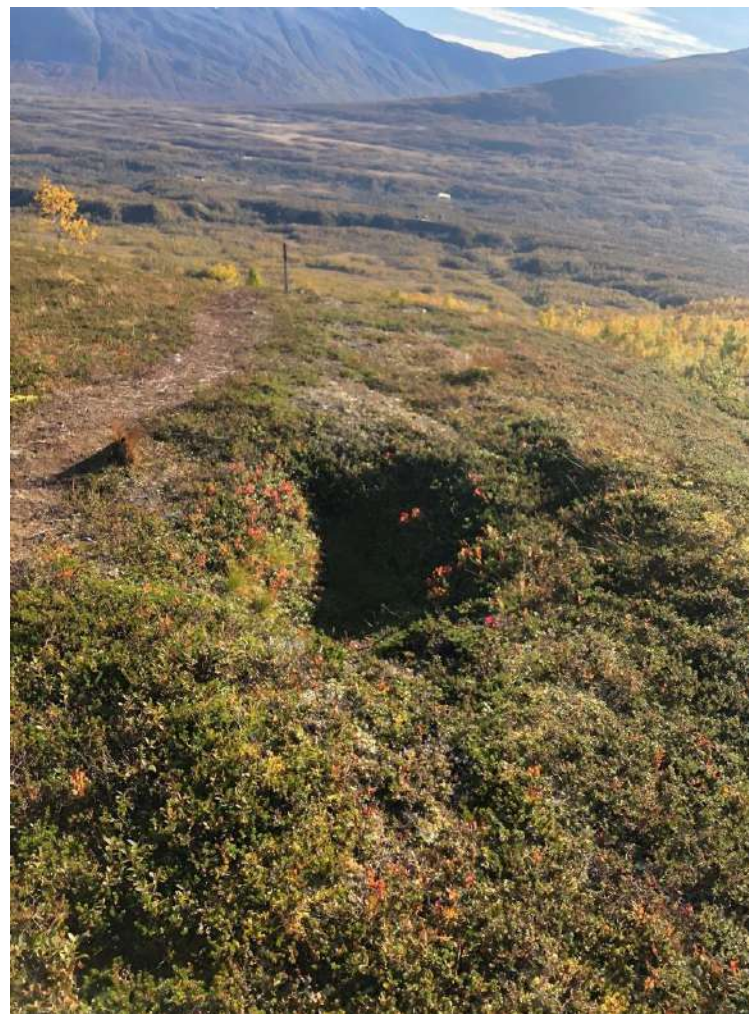

© Kulturmuhtu báljigovvákáta. Vuossaduvvon Stádekártá doaimmahaga kárttain. Ovsáktákt over kulturminne. Kartgrunnlag: Statens kartverk. © Orrungasáht Rávdnjvákkis, suli 1885–1890. Sullin leat orrunsažit goadit bámaš. Eoliggenne i Rávdnjvággá pá Finneis, 1885–1890. Omtrent eik her gammene pá boplassen sett ut. © Perspektivet museum. Fotograf: Ulfert. © Gova suli 1900:s mas oikdo boazovággat láideastnevággá ja ealuin. Gova lea gorrávuon jodidettiin Sállira badjel ja vuodama Rávnnji badjel. Bilde fra oika 1900 som viser reindeer med lederne og reinflokk. Bildet er tatt i forbindelse med flytting over Sállir/Kvaløya og svømming over Rávdnji/Rysstraumen. © Nordlendemuseet. Fotograf: Thorstein Blisson Brændmo.

© 2022 Statens kartverk og Nordlendemuseet
Bilder: Statens kartverk og Nordlendemuseet

Ti på topp-løype
og fangstgrop
Govdarohči /
Breidalen,
Tromsø
kommune

Romssavággi – tidlig turisme og friluftsliv

Reineiere avbildet ved Gjetarsteinen i 1884

Skjøtsel på Ommaboplassen

Friluftsområdet Romssavággi - formidling for turgåere, skoleklasser og samiske etterkommere

